

Documentació literària en trobem ja des de la primera meitat del segle, en Jaume Roig (per al verb, veg. a baix *barrinar*) i en St. Vicent Ferrer per a tots dos: «— les costelles de les naus que no y poria entrar lo clau, *barrina* primer ab la *barrina* del juhí de Déu» (*Quar.*, 279.29); «*barrina terebrum, barrinar terebrare*», On. Pou, a. 1575 (p. 152). «Una *barrina* groça» invent. val. de monederia de 1459 (BDC xxiv, 123.121).

Aquest mot romànic ha tingut prolongació, en forma normal o un poc alterada, en totes les llengües del Centre i Oest i de la Romània: it. *verrina*, logud. *berrina*, prov. *verruno*, cast. *barrena*, port. *verruma*, i també es continua segurament en mossàrab, car té aquesta procedència en hispanoàrab, on el trobem grafiat *barrina* i *birrina*, pron. aquest —o fins potser tots dos— *berrina*, en tot cas amb una *i* tònica ultraoberta, quasi *e*; ¹ la forma castellana, per influència de l'àrab (i certes pronúncies mig aràbigues del mossàrab) es convertí en el cast. *barrena*; la *m* del portuguès *verruma* (i leon. *barruma* a Ciudad Rodrigo) és deguda a una altra influència aràbiga, de l'àrab africà i oriental *barrima*,² que també degué ser en part d'origen romànic si bé com a fruit d'una contaminació amb l'àrab *báram* 'voltar, fer voltes' (amb *báram* 'torçar'), veg. el meu article i Simonet. En portuguès aquesta influència degué actuar sobre una variant mossàrab *verruna semblant a la provençal, i en totes dues veiem una vocal tònica provinent de la forma originària VERUINA.

L'ètimon en definitiva ha de ser aquest i no pas un derivat de VERRES 'verro', degut a una metàfora fàlica, com volien Rohlfis (*ARom.* vi, 296; *ASNSL* cxli, 128) i Sainéan (*BbZRPb.* x, 99), car l'altra forma catalana *barrobí* provà que hi hagué realment una base amb la combinació *ui*, i aquest ètimon és més convincent també en el significat, veg. la completa analogia de forma entre les barrines reproduïdes per *AlcM* (s. v. *barrobí* i *barrina*) i el *veru* representat en el *Dict. Lat.-Fr.* de Gaffiot. L'evolució fonètica des d'un masculí-neutre *VERŪĪNU fins a *barrobí* fou passant per *berroví amb *v* intercalada darrere la labial *u* i dilació de l'articulació bilabial: *b-v* > *b-b*.³

La forma continuadora de la hiàtica *ui* ha persistit sobretot a les Balears (a Eivissa de *barrobins* amb propagació de la nasal es passà a *barrumbins*, Pz. Cabrero). Ja la trobem en un inv. mallorquí de 1352 (Rubió, *Dipl. Or. Cat.*, 268),⁴ i probablement en un (barceloní o rossellonès?) de grafia *barobis*, de 1336, si és bona la interpretació d'*AlcM*, més versemblant que la de Labèrnia; en tot cas *AlcM* en dóna testimoni també mallorquins no tots gaire més tardans. Ja hem vist d'altra banda que també s'usà a Terra Ferma en els segles medievals, i fins avui ha perdurat (un poc alterada) la forma femenina *barrovina a la regió de l'extrem Nord, fronterera amb l'occità. Allà, però, l'ús per perforar penyes i obrir mines ha fet que la *v* cedís a la nasalització propagatòria, de manera que a Castellnou dels Aspres vaig anotar *bàrròminə*, i ja un poc més enllà de la ratlla lingüística, prop de Sant

Pau de Fenollet, Léonce Rives va usar *barròmino* (P. Vidal, *Guide Pyr. Or.*, 515). De tota manera la forma sempre predominant en la nostra llengua ha estat *barrina*, usada a tots els dialectes, fins a l'Alguer (AORBB v, 173) i a les Balears, on, però, designa una mena d'eina menys grossa i usada per a oficis diferents, i també en l'ús figurat (en el qual potser és postverbal).

La raó fonètica de la -r- doblada no és vàlida per creure que el mot derivi de VERRES. Almenys l'impuls inicial per a aquest canvi el pogué donà la seqüència d'una *u*, car les semivocals provoquen la geminació en bastants d'aquests grups consonàntics romànics: *fū* en els perfets forts castellans i italians, -*fi*-, -*vi*- i -*xi*- més o menys pertot, -*ny*-, almenys en portuguès i italià (JANUARIUS, JANUELLA, MANUARIA, per aquesta raó han conservat la -n- en portuguès), etc. La tendència es veuria, en aquest cas, consolidada per la semblança de diversos parònims, però no seria solament el tipus BARRA com suggereix G. de Diego (*RFE* ix, 147-8) ni solament VERRES sinó també FER-RUM, que a causa del material no podia deixar d'obrar ací com ho féu en un altre derivat de VERU, o sigui la família del fr. *verrou*, it. dial. *verricchio*, cast. antic *verrojo*, que en tants parlars romànics presenta formes com *ferroll*, *forroll*, antecedents del nostre FORRELLAT (veg. allí i en el DCEC, s. v. *cerrojo*).

DERIV.: *Barrinar* [mj. S. xv], tant en l'acc. figurada com en la pròpia, aquesta ja en Isabel de Villena (*AlcM*), la de 'pensar insistentment, o amb subtileza o preocupació', ja en Jaume Roig: «bé li plagué / com conegué / que rich venia: / ella tenia / una cosina; / tantost *barrina* / fos muller mia ---» (*Spill*, 1990); en versions occidentals del romanç ja antic de *La Filla del Marxant* («com fou dins de la presó / el meu cap molt *barrinava*»), de l'Espluga i les Oluges (Milà, *Romlo.*, 125, v. 57), en M. Vayreda, *Punyalada* (vegeu cita en *comandar*, *MANAR*); des d'ací es passa a 'enganyar, o proposar coses sorprenents' (mall.) i es degué també passar a negociacions complicades, d'on un derivat postverbal *barrina* 'tracte, pacte (com a resultat de negociacions o regateigs)', que és, almenys principalment, mallorquí;⁵ així ho diuen per ex. els que fan els Segadors de Lluçmajor (BDLC xiv, 205), i a Àrtà sento que En Tal «està en *barrina* amb uns estrangers», on encara no s'ha arribat al resultat (com en els exs. d'*AlcM*) perquè es tractava d'un que només el tenien emparaulat més que llogat.

Barrinada [1803, Belv.]. *Barrinador*; *barrinament* [1695, Lacav.]; *barrinança*; *barrinaire* [1839, Lab.]; *barriner*; *barrineta* [1839, Lab.]; *barrinadura* [segle xvi]; *barrinol* eiv.; que pot ser formació paral·lela a *borinot* (amb base semàntica semblant en el que aquest té de derivat de *buri* i *burinar*) o potser més aviat alteració d'un onomatopèic *borinol (homòleg de *borinot*) per contaminació de *barrinar* 'perforar amb barrina'. *Barrobinada*, *barrobinejar*, *barrobinam*, *barrobiner*.

¹ Tant això com el valor fònic de la vocal inicial depenen del fet que l'àrab no distingia més que tres